

РОЛЬ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАКОННОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Ковальова Т. І.

Стаття присвячена глибокому аналізу проблемних питань, що виникають у процесі здійснення Вищим антикорупційним судом (ВАКС) функції судового контролю на етапі досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень в Україні, особливо в умовах триваючого воєнного стану.

У роботі детально розглядаються специфічні труднощі, з якими стикається ВАКС в умовах воєнного стану. До них належать обмеження у доступі до правосуддя, зумовлені безпековою ситуацією, необхідність оперативного реагування на загрози національній безпеці, що може вступати в колізію з процесуальними гарантіями, а також імперативне забезпечення прав підозрюваних та потерпілих відповідно до національного законодавства та норм міжнародного гуманітарного права. Автор підкреслює, що війна створює сприятливе підґрунтя для зловживань та спроб уникнення відповідальності особами, підозрюваними у корупції, через використання недоліків законодавства, зокрема щодо строків досудового розслідування та строків давності.

Мета дослідження полягає у всебічному вивченні теоретичних та практичних аспектів судового контролю ВАКС за досудовим розслідуванням корупційних злочинів в умовах воєнного стану, а також у розробці обґрунтованих рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності цього контролю при одночасному забезпеченні високих стандартів захисту прав людини. У результаті проведеного дослідження ідентифіковано низку конкретних проблем, що негативно впливають на ефективність судового контролю ВАКС в умовах воєнного стану.

На основі виявлених проблем автором пропонуються шляхи удосконалення судового контролю ВАКС, включаючи підвищення кваліфікації суддів, оптимізацію процедур розгляду клопотань, покращення взаємодії з іншими правоохоронними органами, посилення захисту прав учасників процесу, забезпечення прозорості та підзвітності, вдосконалення законодавства, а також запровадження системи моніторингу та оцінки ефективності діяльності суду.

Ключові слова: Вищий антикорупційний суд, судовий контроль, досудове розслідування, корупційні злочини, воєнний стан, права людини, міжнародне гуманітарне право, строки давності.

Kovalova T. I. The role of the Higher Anti-corruption court in ensuring the legality of the pre-trial investigation of corruption crimes during the action of the legal regime of martyr state

The article is devoted to an in-depth analysis of problematic issues that arise in the process of the Supreme Anti-Corruption Court exercising the function of judicial control at the stage of pre-trial investigation of corruption criminal offenses in Ukraine, especially in the context of ongoing martial law.

The paper examines in detail the specific challenges faced by the Supreme Court of Justice under martial law. These include restrictions on access to justice due to the security situation, the need to respond promptly to threats to national security that may conflict with procedural guarantees, and the imperative to ensure the rights of suspects and victims in accordance with national legislation and international humanitarian law. The author emphasizes that the war creates a favorable environment for abuses and attempts to avoid responsibility by persons suspected of corruption through the use of legislative shortcomings, in particular regarding the terms of pre-trial investigation and statutes of limitations.

The purpose of the study is to comprehensively study the theoretical and practical aspects of the judicial control of the Supreme Anti-Corruption Court of Ukraine over the pre-trial investigation of corruption crimes under martial law, as well as to develop substantiated recommendations aimed at increasing the effectiveness of this control while ensuring high standards of human rights protection. As a result of the study, a number of specific problems have been identified that negatively affect the effectiveness of the judicial control of the Supreme Anti-Corruption Court of Ukraine under martial law.

Based on the identified problems, the author proposes ways to improve the judicial control of the Supreme Anti-Corruption Court of Ukraine, including improving the qualifications of judges, optimizing the procedures for considering petitions, improving interaction with other law enforcement agencies, strengthening the protection of the rights of participants in the process, ensuring transparency and accountability, improving legislation, and introducing a system for monitoring and evaluating the effectiveness of court activities.

Key words: Higher Anti-Corruption Court, judicial control, pre-trial investigation, corruption crimes, martial law, human rights, international humanitarian law, statute of limitations.

Постановка проблеми. В умовах воєнного стану, що триває в Україні, питання забезпечення законності та дотримання прав людини під час здійснення правосуддя набуває особливої гостроти. ВАКС, як спеціалізований суд, який покликаний боротися з корупційними злочинами, відіграє ключову роль у здійсненні судового контролю за досудовим розслідуванням. Цей контроль є необхідним для забезпечення справедливості та законності в умовах ведення повномасштабних бойових дій, коли ризик порушення прав людини зростає.

Воєнний стан створює низку викликів для ефективного здійснення судового контролю ВАКС. Обмеження доступу до суду, необхідність оперативного реагування на загрози національній безпеці, забезпечення прав підозрюваних та потерпілих, дотримання норм міжнародного гуманітарного права (МГП) - все це ставить перед ВАКС складні завдання.

З одного боку, суд повинен забезпечити оперативність та ефективність судового розгляду, щоб сприяти швидкому та неупередженому розслідуванню корупційних злочинів. З іншого боку, суд зобов'язаний гарантувати дотримання прав людини, зокрема, права на захист, справедливий суд, заборону катувань та жорстокого поводження.

Особливу увагу слід звернути на випадки, коли особи, підозрювані у корупційних злочинах, намагаються уникнути відповідальності, зловживаючи прогалинами в законодавстві, зокрема, щодо строків досудового розслідування та строків давності. Ці питання потребують детального аналізу та розробки ефективних механізмів для запобігання таким випадкам.

Крім того, існує проблема низької оперативності та якості досудового розслідування

корупційних злочинів, що негативно впливає на строки та ефективність судового контролю.

У зв'язку з цим виникає необхідність дослідження проблемних аспектів здійснення судового контролю ВАКС за досудовим розслідуванням корупційних злочинів в умовах воєнного стану, а також розробки шляхів удосконалення діяльності суду для забезпечення балансу між ефективністю правосуддя та захистом прав людини.

Метою статті є комплексне дослідження та розробка рекомендацій щодо вдосконалення судового контролю (ВАКС) за досудовим розслідуванням корупційних злочинів в Україні.

У цьому контексті важливо розглянути основні завдання статті: вивчення міжнародних стандартів та практики у сфері захисту прав людини під час здійснення правосуддя, детальне дослідження положень Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», інших нормативно-правових актів, що регулюють питання судового контролю ВАКС за досудовим розслідуванням корупційних злочинів, систематизація та аналіз судової практики ВАКС щодо здійснення контролю за досудовим розслідуванням корупційних злочинів, зокрема, щодо розгляду конкретних клопотань та прийняття рішень, ідентифікація та опис конкретних проблем, які мають місце в діяльності ВАКС під час здійснення судового контролю за досудовим розслідуванням корупційних злочинів в умовах воєнного стану. Наукова робота має на меті не лише виявити проблеми, але й запропонувати конкретні шляхи їх вирішення для підвищення ефективності діяльності ВАКС у сфері боротьби з корупцією.

Методологія нашого дослідження базується на діалектичному, порівняльно-правовому, міждисциплінарному підході, включаючи юридичні, соціологічні та інші методи, щоб забезпечити комплексний аналіз проблеми і розробку ефективних рекомендацій щодо удосконалення судового контролю ВАКС за досудовим розслідуванням корупційних злочинів в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблеми юрисдикції Вищого антикорупційного суду в досудових розслідуваннях корупційних злочинів, займалися такі вчені, як Білецька А.М., Ганенко І.Г., Гаруст Ю.В., Глущенко С. В., Малетов Д.В., Скребець Е.В., Трепак В. М. та ін.

Однак, на сьогодні залишаються суперечності щодо здійснення судового контролю ВАКС за досудовим розслідуванням. Зазначена проблема потребує подальшого дослідження та

комплексного підходу для вдосконалення антикорупційного законодавства України.

Очікувані результати: проведено детальний аналіз проблемних аспектів здійснення судового контролю ВАКС за досудовим розслідуванням, зокрема, пов'язаних з обмеженням доступу до суду, прискоренням розглядом клопотань, забезпеченням прав підозрюваних та потерпілих, а також дотриманням норм МГП; сформульовано конкретні пропозиції та рекомендації щодо удосконалення законодавства, практики застосування норм права, а також організації діяльності ВАКС для підвищення ефективності судового контролю за досудовим розслідуванням корупційних злочинів в умовах воєнного стану. Результати дослідження повинні мати теоретичне та практичне значення для подальшого розвитку кримінального процесу та удосконалення діяльності ВАКС, а також сприяти зміцненню законності та захисту прав людини в Україні, особливо в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Під час дії воєнного стану в Україні судовий контроль ВАКС за досудовим розслідуванням залишається важливим для забезпечення законності та дотримання прав усіх учасників процесу, хоча можуть бути певні особливості та виклики.

Вищий антикорупційний суд є ключовим елементом антикорупційної інфраструктури України. Його юрисдикція охоплює розгляд корупційних злочинів, вчинених вищими посадовими особами. Під час дії воєнного стану питання юрисдикції ВАКС набуває особливої актуальності, оскільки корупція в умовах війни становить підвищену загрозу національній безпеці. Під час досудового розслідування корупційних злочинів ВАКС здійснює судовий контроль що є важливою складовою забезпечення справедливості та законності в процесі боротьби з корупцією. Судовий контроль під час досудового розслідування - це дуже важливий елемент правосуддя, адже відповідно до ст. 5 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» правосуддя в Україні здійснюється виключно судами та відповідно до визначених законом процедур судочинства. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. Особи, які привласнили функції суду, несуть відповідальність, установлену законом [1].

Судовий контроль ВАКС за досудовим розслідуванням включає декілька ключових аспектів: обрання запобіжних заходів, обшуки і вилучення, оскарження рішень, дій або бездіяльності слідчих і прокурорів, контроль за дотриманням строків

досудового розслідування, забезпечення прав учасників досудового розслідування, заборона на тортури та жорстоке поводження, розгляд клопотань про застосування спеціальних заходів, контроль за дотриманням законності під час проведення слідчих дій.

Юрисдикція ВАКС у досудових розслідуваннях корупційних злочинів визначається Кримінальним процесуальним кодексом України (КПК України) та Законом України «Про Вищий антикорупційний суд». Розмежування юрисдикції ВАКС та інших правоохоронних органів є ключовим аспектом ефективної боротьби з корупцією в Україні. Це розмежування визначає, які справи підпадають під компетенцію ВАКС, а які розглядаються іншими органами. ВАКС спеціалізується на розгляді корупційних злочинів, визначених Кримінальним кодексом України, якщо вони завдали особливо тяжких наслідків або вчинені високопосадовцями, та здійснює судовий контроль за досудовим розслідуванням, що проводиться НАБУ. На думку Г. Попадинець та В. Зубика серед недоліків діяльності ВАКС є незначна кількість проваджень, які підпадають під юрисдикцію НАБУ, що свідчить про недоречність та недоцільність створення окремого суду для їх розгляду [2, с. 377]. Хоча аргумент Г. Попадинець та В. Зубика має певну логіку, він не враховує всі аспекти діяльності ВАКС. Створення цього суду є важливим кроком у боротьбі з корупцією в Україні та відповідає міжнародним стандартам. Кількість справ, що підпадають під юрисдикцію НАБУ, може збільшитися в майбутньому, особливо в умовах посилення боротьби з корупцією. Тому, існування спеціалізованого суду є виправданим з точки зору довгострокової перспективи.

Проте, ми підтримуємо думку науковців Г. Попадинець та В. Зубик, про те, що в контексті оптимізації судових процедур, існує потреба у більш ефективному використанні інформаційних технологій в судовій системі, що дозволить зменшити бюрократичні затримки та прискорити розгляд справ. Їх дослідження підкреслюють, що впровадження електронних систем документообігу та комунікації може значно покращити оперативність судових процесів, особливо в умовах великого навантаження на суди, як це спостерігається у випадку з ВАКС [2, с. 378].

Є. Желтухін зазначає, що однією із визначальних засад діяльності антикорупційного суду має бути обов'язкова можливість розгляду проваджень щодо антикорупційних правопорушень у трьох інстанціях, включаючи можливість оскаржити

рішення у четвертій інстанції, оскільки це - конституційне право кожного громадянина, незалежно від виду вчиненого ним правопорушення. Порядок оскарження рішень суду щодо корупційних правопорушень має бути таким, як і порядок оскарження щодо інших, наприклад, вбивств чи крадіжок, однак у Законі України «Про Вищий антикорупційний суд» про це не йдеться [3]. Аргумент Є. Желтухіна має певну логіку, але він не враховує всі аспекти діяльності ВАКС. Необхідно знайти баланс між забезпеченням права на оскарження та необхідністю ефективного розгляду корупційних злочинів. Існує ризик, що особи, обвинувачені у корупційних злочинах, зможуть використовувати додаткові інстанції для затягування процесу та уникнення відповідальності.

У контексті покращення взаємодії між правоохоронними органами, у своїх звітах автори з «Transparency International Ukraine» [3], наголошують на необхідності створення ефективних механізмів координації між ВАКС, НАБУ та САП. Вони підкреслюють, що відсутність чіткої координації може призвести до затягування розслідувань та зниження ефективності боротьби з корупцією. Їх дослідження вказують на те, що спільні навчання та тренінги можуть сприяти уніфікації підходів та покращенню обміну інформацією між цими органами.

ВАКС зобов'язаний забезпечити дотримання прав підозрюваних, потерпілих та інших учасників процесу навіть в умовах воєнного стану. Це включає право на захист, право на справедливий суд, а також захист від жорстокого поводження та катувань. Це особливо важливо під час воєнного стану, коли підвищені ризики порушення прав людини. Суд має вжити всіх можливих заходів для гарантування належного представництва та доступу до правової допомоги.

Разом з тим, стаття 206 КПК визначає загальні обов'язки слідчого судді щодо захисту прав людини, відповідно до якої слідчий суддя може за власною ініціативою здійснити контроль щодо фактів порушення прав людини [5].

У перший день повномасштабного російського вторгнення на територію України зборами суддів ВАКС ухвалене рішення № 1 «Про режим роботи суду під час воєнного стану» та визначені основні питання щодо організації роботи суду [6]. Незважаючи на воєнний стан, ВАКС продовжує здійснювати контроль за дотриманням законності в досудовому розслідуванні. Це включає розгляд клопотань про застосування запобіжних заходів, проведення обшуків, вилучень та інших слідчих

дій. Суд зобов'язаний забезпечити, щоб усі заходи в рамках досудового розслідування відповідали нормам МГП і національного законодавства.

В умовах воєнного стану можуть виникати ситуації, коли доступ до суду обмежений або ускладнений. ВАКС може розглядати клопотання дистанційно, використовуючи засоби електронного зв'язку, якщо це дозволяє забезпечити права сторін. Як зазначив Б. Крикливенко, що ще в період COVID-19, а особливо в період воєнного стану ВАКС, як і всі суди почали більше використовувати відеоконференції в судових засіданнях. Це з одного боку зменшило присутність людей у судах, а з іншого - в кримінальному провадженні відеоконференція вимагала присутності особи [7, с. 27].

Прискорений розгляд клопотань може бути необхідним для оперативного реагування на загрози національній безпеці або для забезпечення невідкладних слідчих дій. Суд повинен оцінити обґрунтованість і необхідність продовження строків, враховуючи як потреби розслідування, так і права підозрюваних.

Науковці Удалова Л. Д. і Корсун В. Я. у своїй праці наголошують, що паралельно зі суддівським контролем за діяльністю правоохоронних органів, існує ще прокурорський нагляд за діяльністю слідчого. Це два різні поняття, які доповнюють один одного. Так, під контролем слід розуміти перевірку відповідності наявним правилам, вимогам, а під наглядом розуміється постійна діяльність прокурора щодо пильнування за діяльністю слідчого, забезпечення порядку [8, с. 65-66]. Думка науковців Удаливої Л.Д. та Корсуна В.Я. є загалом правильною, але потребує уточнення та критичного аналізу. Необхідно чітко розмежувати повноваження суддівського контролю та прокурорського нагляду, а також забезпечити їхню ефективну взаємодію.

Під час воєнного стану особливе значення надається дотриманню норм МГП. ВАКС повинен враховувати ці норми при розгляді справ, пов'язаних із злочинами, що можуть мати відношення до збройного конфлікту. ВАКС зобов'язаний забезпечити, щоб усі судові процеси відповідали принципу розрізнення між комбатантами і некомбатантами, а також між військовими і цивільними об'єктами. Це означає, що у рішеннях суду має враховуватися, чи були порушення МГП у ході бойових дій. ВАКС може співпрацювати з міжнародними організаціями та експертами з МГП для забезпечення дотримання міжнародних стандартів під час судових процесів. Така співпраця може включати

обмін інформацією, консультування та участь міжнародних спостерігачів у судових процесах. ВАКС повинен забезпечити прозорість у своїй діяльності, включаючи моніторинг дотримання норм МГП та звітність перед громадськістю та міжнародними організаціями. Звіти про діяльність ВАКС повинні включати інформацію про розгляд справ, пов'язаних з порушенням МГП, та заходи, вжиті для забезпечення дотримання прав людини. Важливим елементом у реалізації завдань кримінального провадження є співпраця з іншими державами щодо розшуку та видачі осіб, які вчинили корупційні злочини. Обґрунтованість винесення постанови про оголошення особи в міжнародний розшук, тобто наявність для цього правових підстав, відповідно до КПК України, мають бути перевірені слідчим суддею для ухвалення законного та обґрунтованого судового рішення [9, с. 19]. Думка Боднара С. є загалом правильною, але потребує уточнення та критичного аналізу. Необхідно чітко визначити повноваження слідчого судді при перевірці обґрунтованості міжнародного розшуку, а також забезпечити ефективну взаємодію з правоохоронними органами інших держав. Перевірка обґрунтованості міжнародного розшуку може створити додаткове навантаження на слідчих суддів, що вже перевантажені. Необхідно визначити чіткі критерії та процедури перевірки, щоб уникнути затягування процесу.

Варто також звернути увагу на роботи, що досліджують міжнародні стандарти у галузі захисту прав людини. В контексті діяльності ВАКС, важливо враховувати практику Європейського суду з прав людини, яка наголошує на необхідності забезпечення рівності сторін у судовому процесі та наданні можливості ефективного захисту. Таким чином, ВАКС продовжує відігравати ключову роль у забезпеченні законності та дотриманні прав людини під час досудового розслідування, навіть в умовах воєнного стану. Ця роль включає як контроль за діями слідчих та прокурорів, так і захист прав учасників процесу. Загалом, судовий контроль ВАКС за досудовим розслідуванням є важливим елементом для забезпечення законності, справедливості та захисту прав людини у процесі боротьби з корупцією в Україні.

У звіті «Transparency International Ukraine» за 2023 рік була звернута увага на такі проблеми ВАКС:

- зупинення судового розгляду у зв'язку з мобілізацією обвинуваченого;
- запровадження одноособового розгляду справ;

– запобігання зловживанню процесуальними правами.

Поряд із цим в останній рік роботи ВАКС ще актуальнішими стали теми обґрунтованості підозри на етапі обрання запобіжних заходів та впливу строків давності. За останній період моніторингу ВАКС збільшилася кількість випадків закриття кримінальних проваджень через вплив строків досудового розслідування (згідно з «поправками Лозового») [10].

Проте є проблеми, які дозволяють особам уникати відповідальності за вчинені корупційні правопорушення за рахунок використання змісту законів у свою користь. Можемо спостерігати таке явище у процесі контролю строків досудового розслідування. Однією з основних причин, що негативно впливає на терміни та якість досудового розслідування, є низька оперативність та якість здійснення досудового розслідування корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень (значна частка таких проваджень тривають роками). Це зумовлено надмірною складністю окремих процесуальних дій, які визначені чинними нормами кримінального процесуального законодавства або його недоліками. До прикладу - строки досудового розслідування до повідомлення про підозру або продовження строку досудового розслідування лише слідчим суддею [11].

Часто у кримінальних провадженнях застосовують обмеженість строків давності. Строки давності - це період, після закінчення якого особу не можна притягнути до кримінальної відповідальності за певне правопорушення. Часто строк давності використовується як юридична підстава для уникнення відповідальності, особливо в складних і тривалих розслідуваннях.

Ст. 219 КПК України зазначає: Строк досудового розслідування обчислюється з моменту повідомлення особі про підозру до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотанням про закриття кримінального провадження або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження [5].

Хоча КПК встановлює конкретні терміни для досудового розслідування після оголошення особі підозри, частина 4 статті 219 передбачає можливість їхнього продовження.

Зокрема, якщо розслідування кримінального проступку ускладнюється, прокурор може

подовжити строк досудового розслідування до одного місяця з моменту вручення підозри. Для цього прокурор видає відповідну постанову.

У випадку, коли двомісячний строк для завершення досудового розслідування злочину є недостатнім, можливе подальше продовження.

Якщо з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину досудове розслідування неможливо закінчити протягом двох місяців, такий строк може бути продовжений:

1) до трьох місяців - керівником окружної прокуратури, керівником обласної прокуратури або його першим заступником чи заступником, заступником Генерального прокурора, якщо досудове розслідування не може бути закінчене внаслідок складності провадження;

2) до шести місяців - слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з керівником обласної прокуратури або його першим заступником чи заступником, заступниками Генерального прокурора, якщо досудове розслідування не може бути закінчене внаслідок особливої складності провадження;

3) до дванадцяти місяців - слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим із Генеральним прокурором чи його заступниками, виключно у випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину, якщо досудове розслідування не може бути закінчене внаслідок виняткової складності провадження.

Як вбачається з вищевказаних положень КПК, при продовженні строку досудового розслідування сторона обвинувачення зобов'язана в першу чергу довести факт того, що підставою продовження строку досудового розслідування є складність, особлива складність або виняткова складність кримінального провадження.

Статтею 28 КПК передбачено, що складність кримінального провадження, як критерій визначення розумності строків кримінального провадження, визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо.

При цьому, будь-якого визначення особливої та виняткової складності кримінального провадження законодавство не містить.

Таким чином, складність провадження, в тому числі особлива і виняткова, є оціночними поняттями, які повинні бути обґрунтовані і доведені

стороною обвинувачення при продовженні строку досудового розслідування.

В ч. 8 ст. 223 КПК України вказано, що слідчі (розшукові) дії не можуть проводитися після закінчення строків досудового розслідування, крім їх проведення за дорученням суду у випадках, передбачених ч. 3 ст. 333 цього Кодексу. Будь-які слідчі (розшукові) або негласні слідчі (розшукові) дії, проведені з порушенням цього правила, є недійсними, а встановлені внаслідок них докази - недопустимими [5].

Кримінальний кодекс також вказує строки, у разі закінчення яких звільняють від кримінальної відповідальності за скоєння злочинів невеликої тяжкості, тяжких та особливо тяжких злочинів.

Ст. 49. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності

1. Особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею кримінального правопорушення і до дня набрання вироком законної сили минули такі строки:

1) два роки - у разі вчинення кримінального проступку, за який передбачене покарання менш суворе, ніж обмеження волі;

2) три роки - у разі вчинення кримінального проступку, за який передбачено покарання у виді обмеження волі, чи у разі вчинення нетяжкого злочину, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років;

3) п'ять років - у разі вчинення нетяжкого злочину, крім випадку, передбаченого у пункті 2 цієї частини;

4) десять років - у разі вчинення тяжкого злочину;

5) п'ятнадцять років - у разі вчинення особливо тяжкого злочину [12].

Воєнний стан, введений в Україні, створює додаткові складнощі. Стаття 615 КПК України визначає особливості досудового розслідування та продовження строків тримання під вартою під час судового провадження в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації та/або інших держав проти України [5].

У висновку «Transparency International Ukraine» вказується на необхідність покращення процедури оцінки доказів. На їх думку, це допоможе оптимізувати роботу суду [3]. Недостатньо чіткі критерії та процедури оцінки доказів можуть призвести до необ'єктивних рішень, затягування судових процесів та підриву довіри до судової

системи. Корупційні справи часто характеризуються складними схемами, великою кількістю документів та необхідністю аналізу фінансових операцій, що вимагає від суддів високого рівня професіоналізму та експертизи. Регламентація процедури оцінки доказів з використанням спеціальних знань (експертизи, аудити тощо) повинно покращити процедуру оцінки доказів, що сприятиме ухваленню об'єктивних та законних рішень.

Висновки. Таким чином, виходячи з вищевикладеного для покращення судового контролю ВАКС за досудовим розслідуванням корупційних злочинів можна розглянути наступні пропозиції:

- оптимізація процедур розгляду клопотань - провадження електронної системи подання та розгляду клопотань, що дозволить прискорити процес та зменшити ризик затягувань. Розробка чітких внутрішніх регламентів щодо строків та порядку розгляду клопотань для забезпечення оперативності та ефективності проведення досудового розслідування;

- покращення взаємодії з іншими правоохоронними органами - створення спеціальних координаційних груп, які включають представників ВАКС, Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), для покращення координації та обміну інформацією. Проведення спільних навчань та тренінгів для слідчих, прокурорів та суддів для уніфікації підходів та підвищення ефективності співпраці;

- посилення захисту прав підозрюваних та потерпілих - забезпечення доступу до правової допомоги для всіх учасників процесу, включаючи підозрюваних та потерпілих. Створення механізмів для захисту свідків та потерпілих від можливого тиску або переслідування;

- забезпечення прозорості та підзвітності - розширення практики публікації судових рішень та звітів про діяльність ВАКС на офіційному веб-сайті суду. Організація регулярних брифінгів та прес-конференцій для інформування громадськості про важливі справи та результати діяльності ВАКС;

- підвищення кваліфікації суддів - проведення регулярних тренінгів та семінарів для суддів ВАКС з питань досудового розслідування, міжнародного гуманітарного права, прав людини та антикорупційного законодавства. Запровадження програм обміну досвідом з іншими країнами, де успішно функціонують антикорупційні суди;

- вдосконалення законодавства - проведення аналізу чинного законодавства з метою виявлення

прогалин та недоліків, що можуть ускладнювати досудове розслідування корупційних злочинів. Ініціювання змін до законодавства для усунення цих недоліків та спрощення процесу досудового розслідування та судового контролю;

- запровадження системи моніторингу та оцінки - розробка системи моніторингу ефективності досудового розслідування та судового контролю з боку ВАКС, яка включатиме показники ефективності, прозорості та дотримання прав людини. Проведення регулярних оцінок та публікація звітів про діяльність ВАКС для забезпечення прозорості та підзвітності.

Впровадження наданих пропозицій сприятиме підвищенню ефективності та прозорості досудового розслідування корупційних злочинів, а також зміцненню довіри громадськості до діяльності ВАКС.

При подальшому дослідженні нами буде звернута увага на вивчення та аналіз рішень, ухвал та інших процесуальних документів ВАКС, що стосуються здійснення ним повноважень під час досудового розслідування корупційних злочинів, та узагальнення практики застосування норм права, що регулюють юрисдикцію ВАКС, з метою формування рекомендацій щодо вирішення проблемних питань.

Література

1. Про судоустрій і статус суддів : закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 16.02.2025)
2. Попадинець Г., Зубик В. Вищий антикорупційний суд у системі антикорупційних органів України. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: "Юридичні науки".* № 3 (35), 2022. 400 с.
3. Індекс сприйняття корупції - 2024. Transparency International Ukraine. 11.02.2025. URL: <https://ti-ukraine.org/research/index-sprynyattya-koruptsiyi-2024/> (дата звернення: 27.03.2025).
4. Желтухін Є. Особливий антикорупційний: монополізація правосуддя? URL: <http://alekseev.com.ua/wp-content/uploads/2017/02>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Стаття 219, 223, 615 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 18.02.2025)
6. Рішення Зборів суддів ВАКС №1 (2022). Рішення Зборів суддів Вищого антикорупційного суду «Про режим роботи суду під час воєнного стану» від

24 лютого 2022 р. № 1. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/self-government/decisions/24-022022_1.pdf

7. Становлення антикорупційної юстиції в Україні. Монографія під заг. ред. Кравчука О.О., Мойсака С.М. К.: КПІ імені Ігоря Сікорського, Вищий антикорупційний суд, 2024. 340 с.

8. Удалова Л. Д., Корсун В. Я. Суд як суб'єкт кримінально-процесуального доказування : монографія. Київ : Скіф, 2012. 168 с.

9. Боднар С. Оголошення в міжнародний розшук та видача осіб, які вчинили корупційні кримінальні правопорушення. Актуальні виклики у діяльності Вищого антикорупційного суду : матеріали круглого столу (м. Київ, 10 вересня 2020 р.), Київ, 2020. 43 с.

10. ВАКС під час війни: основні тенденції та виклики. Transparency International Ukraine.

21.12.2023. URL: <https://ti-ukraine.org/research/vaks-pid-chas-vijny-osnovni-tendentsiyi-vyklyky-i-rekomendatsiyi-dlya-pokrashhennya-roboty/>

11. Національне агентство з питань запобігання корупції. Державна антикорупційна програма URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/11/01.-Derzhavna-antykoriupcijsjna-programa.pdf> (дата звернення 18.02.2025)

12. Кримінальний Кодекс України: Закон України № 2341-III в редакції від 01.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 17.02.2025)

*Ковальова Т. І.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України*